

KONGRE-TOPLANTI

İSLAM TARİHİ VE SANATLARI BÖLÜMÜ İSLAM TARİHİ ANABİLİM DALI ÖĞRETİM ELEMANLARI TOPLANTISI (23-24 ŞUBAT 2007 SAMSUN)

Yrd. Doç. Dr. İsrafil BACLI
Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü İslam Tarihi Anabilim Dalı Öğretim Elemanları Toplantısı'nın üçüncüsü, 23-24 Şubat 2007 tarihinde Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öncülüğünde Samsun'da gerçekleştirildi. Toplantıya İlahiyat Fakülteleri İslam Tarihi Anabilim Dallarına bağlı 39 öğretim elemanı katıldı. Konuklar Ondokuz Mayıs Üniversitesi'ne bağlı OMÜ Konukevi'nde misafir edildiler.

İki oturum halinde planlanan toplantının ilki sabah (9.00-11.00), ikincisi öğleden sonra (14.30-16.30) gerçekleştirildi. Programın açılışı Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Konferans Salonu'nda yapıldı. Açılışa Ondokuz Mayıs Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Ferit Bernay iştirak ederek bir konuşma yaptı. Tüm konukları selamlayarak konuşmasına başlayan Rektör Bernay, değişik İlahiyat Fakültelerinden gelen seçkin konukları ağırlamaktan kıvanç duyduğunu dile getirdi. Ardından Ondokuz Mayıs Üniversitesi hakkında kısa bir tanıtıcı bilgi veren Rektör Bernay, şunları söyledi: "İlahiyat Fakültesi köklü bir geçmişe sahiptir ve İlahiyat Fakülteleri arasındaki dayanışmayı bilmekteyiz. İslam Tarihi Anabilim dalı büyük bir zaman dilimini içine alıyor ve aynı zamanda bütün insanlığı ilgilendiren bir bilim dalı. Tarihçilik zor ve çok çalışmayı gerektiriyor. Bunu gençlere aşladığınızdan şüphem yok. Ancak gençler şu günlerde medyadan fazlasıyla etkileniyor. Olayları bütün ayrıntılarıyla ele almak siz tarihçilerin görevi. Objektif olmak zorundasınız. Tarihçilerin işi bu noktada hem çok zor hem çok kolay. Çok zor çünkü aşım bilgi kirliliği var. Çok kolay çünkü artık internet gibi bir teknoloji var. Yetişmiş insana ihtiyacımız var. Geçmiş olduğu gibi ortaya koyabilmek en önemli görevimiz. Geçmişini iyi bilmeyen bir toplum geleceğini de iyi kuramaz. Tarih insan hafızasını güçlendiren bir branştır. Ancak tarih ege-men güçler tarafından kendi pencerelerinden ele alınıyor. Umut ediyorum ki, insanlık gerçek tarihi ders alarak ve barış içinde okur. Sizlere başarılar diliyorum. Tekrar, bütün öğretim üyesi arkadaşlarım adına da hoş geldiniz diyorum, saygılar sunuyorum."

Rektör Bernay'ın konuşmasından sonra Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Osman Zümrüt kürsüye gelerek konukları selamladı

ve şunları söyledi: Sizlerle bütünleşmek bana büyük mutluluk veriyor. Hepinize hoş geldiniz diyorum; hürmet ve saygıyla selamlıyorum. Bu toplantının Türk Ulusunun Ulusal Kurtuluş Savaşı'na başladığı kent olan Samsun'da yapılmasından onur duydum. Tebliğlere başlamadan önce Ulu Önder Atatürk'ün İslam dünyasıyla ilgili görüşlerini aktarmak istiyorum: "Büyük dinimiz çalışmayan insanlıkla bir alakası olmadığını bildiriyor. Bazı kimseler çağdaşlaşmayı kafir olmak sanıyorlar. Asıl küfür onların bu zannıdır. Bu yanlış tefsiri yapanların maksadı İslam'ın kafirlere esir olmasını istemek değil de nedir? Şimdiye kadar milletin dimağını paslandıran uyuşturan bu zihniyette olanlar olmuştur. Her halde bu zihniyetlerde mevcut hurafeler kamilen tard olunacaktır. Onlar çıkarılmadıkça dimağlara hakikat nurlarını sokmak imkansızdır."

İslam tarihçilerinin gerek dünyamız gerekse milletimiz açısından önemli bir sorumluluğu vardır. Birincisi Batı dünyası İslam'ı sömürmeye devam etmektedir. Batı şu anda aslında Türkiye'yi hedef almaktadır. İslam tarihçileri bunların arka planlarını açığa çıkaracaktır. İkincisi Batılılar Türkleri alt etmenin İslam'ı bertaraf etmeden mümkün olamayacağını biliyorlar. İslam tarihçileri geçmişin belgelerini gün ışığına çıkararak geleceğe yön vereceklerdir. Bu tip toplantılar Türk kültür tarihi için de önemli bir işlevi yerine getirecektir. Hz. Peygamberi incelemek bu nedenle çok önemlidir. Katılımcılara ve bu toplantının düzenlenmesinde her türlü desteği veren rektörümüze çok teşekkür ediyorum."

Zümrüt'ün konuşmasından sonra kısa bir ara verildi ve İlahiyat Fakültesi gezildi. Daha sonra İlahiyat Fakültesi'ne bağlı Kur'an Laboratuvarında birinci otopuruma geçildi. Toplantıda ele alınacak konular, tebliği ve müzakereciler bir önceki yıl Bursa'da yapılan toplantıda belirlenmişti. Buna göre birinci oturumda Prof. Dr. Şefaettin Severcan, "Rivayetlerin Bilimselliği; (Hz. Peygamber ve Dört Halife Dönemi)" konulu bir tebliğ sundu. Bu tebliğin müzakerecisi ise Doç. Dr. Adem Apak idi.

Prof. Dr. Ahmet Uğur, I. Oturum'a başkan seçildikten sonra tebliğini sunması için Prof. Dr. Şefaettin Severcan'a söz verdi. Konuşmasına başlamadan önce toplantıya ev sahipliği yapan Samsun İlahiyat Fakültesi Dekanı Osman Zümrüt'e teşekkür eden ve Kurtuluş Savaşı'nın ilk adımının atıldığı şehirde olmaktan büyük mutluluk duyduğunu dile getiren Severcan, Bursa'da kararlaştırıldığı üzere Peygamber döneminin kaynak tahlilinin yapılmasının öngörüldüğünü ancak kaynak tahlilinden ziyade kaynak tahliline de esas olacak rivayetlerin bilimselliği hakkında bir tebliği hazırlamayı uygun bulduğunu belirtti. Rivayetlere dayanan bilimlerin yeniden değerlendirilmesi gerektiğine işaret eden Severcan, bir düşüncenin bilimsel olabilmesinin kriterinin tamamen kendi ideolojik şartlarına göre şekillenmiş, geçmişine tepkili, insanlık için bir gelecek tasarımı olan

pozitivist bir anlayışın eseri olan kriterlere dayandırıldığını ifade etti. Pozitivist bilim anlayışının hem ideolojik hem de politik arka planının olması nedeniyle böyle bir kriteri vermek istediğine değinerek rivayetlere dayanan bilimlerin kendilerini yenilemek zorunda olduklarını vurguladı. Geçmiş ile bugün arasında bir kıyaslama yaparak çağdaş eğitilmiş insana hitap etmenin yollarının aranması gerektiğini ifade etti.

Tebliğine Kant'ın bilim tanımıyla başlayan Severcan tebliğinin birinci kısmında sosyal bilimlerin ortaya çıkma serüveninden bahsetti. Pozitivist bilim anlayışı ile sosyal bilimlerin farkına değinerek rivayetlerin sosyal bilimlerdeki önemini anlattı. Tebliğin temelini oluşturan rivayetlerin İslam dünyasındaki yeri hakkında da bilgiler veren Severcan, rivayetlerin bugüne kadar ulaşmasının ne kadar önemli olduğunu vurguladı. Batı dünyası ile İslam dünyasının bir kıyaslamasını yaparak tebliğin ana konusunu Batı'nın bilimsel duruşuna karşı İslam'ın kendi duruşunu ortaya çıkarmak olarak tespit etti. Tebliğin ikinci kısmında rivayetlerin genel sorunlarına değindi. Kısaca yalan rivayetler, rivayetleri ideolojik okuma, abartılı rivayetler, taraf rivayetler, hurafe ve mitolojik rivayetler ve genelleyici rivayetler olarak tespit edilen sorunlara ilişkin açıklamalarda bulunarak tebliğin üçüncü bölümüne geçti. Haberlerin doğruluğunu tespit etmek için rivayetlere, rivayetlerin sosyal kanunlara uygun olup olmadığını, zaman, mekan, dış dünya, kültür medeniyet, arka plan aidiyetlerine uygun olup olmadığı ve rivayetlerin güvenilirliği için doğruluğu kesin bilgilerle karşılaştırmak kriterlerini uygulamak gerektiğini belirterek pozitivist bilim anlayışının başta dini bilimler olmak üzere tarih bilimi üzerindeki etkilerinden ve bu etkilerden kurtulma yollarından söz ederek konuşmasını tamamladı.

Tebliğin tamamlanmasından sonra müzakereci Doç. Dr. Adem Apak bildiriyle ilgili değerlendirmesinde kısaca şu noktalara değindi: Metin üç başlık altında ele alınmış görünüyor. Birinci kısımda, bilim, bilimsellik, sosyal bilimlerin bilimselliği ve tarih konuları; ikinci kısımda rivayetlerin sorunları; üçüncü kısımda ise rivayetleri doğru anlama yöntemleriyle ilgili tespitler yapılmış. Rivayetlerin bilimselliği ifadesi yerine tarihinin bilimselliği şeklinde bir başlık konulmasının daha yerinde olacağını ifade etti. Birinci ve ikinci başlık altındaki bazı tanımlamalara işaret eden Apak, bunların birbirini desteklediği gibi bazı tezatları da içerebileceğini söyledi. Dolayısıyla tanımlardan sonra metnin anlaşılmasında bazı zorluklar

ortaya çıktığını belirtti. Değerlendirmesinde rivayetlerin temel sorunları başlığını da eleştiren Apak, rivayetlerin temel özelliği başlığının kullanılmasının daha uygun olacağını söyledi. Yine yalan rivayetler yerine hatalı rivayetler ifadesinin kullanılabileceğini iddia ederek verilen örneklerin genellemeye yol açacağı endişesinden bahsetti. Abartılı okuma başlığı altında verilen Hamidullah örneğinin eleştirisini yaparak, taraf rivayetler konusunda yapılan ayırımın da bir çeşit taraf olduğu görüşünü savundu. Severcan'ın hurafe ve mitolojik rivayetler başlığı altında geçen ayıklamak sözcüğünün doğru olmadığını düşünen Apak, genelleyici rivayetlerden kaçınmakla beraber bunu tamamen ortadan kaldırmanın da mümkün olamayacağını ifade etti. Tebliğde verilen örneklerin kaynaklarının verilmemesini ve cahiliye devrine ait hususların abartılı olduğu fikrinin ilgili ayetlerin çokluğuna bakılacak olursa, çok da abartılı sayılamayacağını savundu. Son olarak öneriler hakkında yeterli açıklamanın yapılmadığını iddia ederek sözlerini tamamladı.

Bu değerlendirmelerden sonra oturum başkanı Ahmet Uğur, söz almak isteyenlere teklifte bulundu ve söz almak isteyenleri sırayla belirledi. İlk söz alan Prof. Dr. Adnan Demircan şunları söyledi:

“Pozitivizmin tenkidiyle başlandığı halde tebliğde onun izleri görüldü. Örneğin şu şu rivayetlerin neden uydurma olduğuna dair bir cevap vermek mümkün görünmüyor. Ravilerin bütün rivayetleri topladığına dair bir genelleme yapılmış, ancak genellemenin yanlış olduğu savunulmuş. Örneğin Şii tarihçilerin kitaplarında yer alan birçok rivayet Sünnilerin kitaplarında yok. Demek ki, bir eleme yapılmış. Rivayetleri değerlendirirken rivayetlerin doğuş ortamını ve rivayetlerin bize ulaştığı süreci ayırarak değerlendirmek lazım.”

Dr. Abdurrahman Daş şunları söyledi: Kerbela hadisesiyle ilgili Türkiye’de son yıllarda sahnelenen görüntüleri İslam Tarihi ne tür rivayetlere dayalı olarak anlatıyor. Türk toplumuna ve kültürüne kendi kültürümüzün içerisinde arka planıyla bütünleşerek koyma gayreti var. Bu anlatım İslam Tarihi kaynaklarına ne kadar uygun. Türk kültüründe Türklerin İslamlaşmasından bu yana Kerbela olayıyla ilgili böyle bir anlatım var mıdır? İslam Tarihinde bazı şahısların gidişatı etkiledikleri anlatılır. Abdullah b. Sebe gibi. Böyle biri var mıdır yok mudur? Ayrıca Cenknemeler ne tür kaynaklar olarak değerlendirilmelidir?

Doç. Dr. Hanefi Palabıyık ise şunları söyledi: İbn Haldun’un herhangi bir paradigma oluşturduğunu düşünmüyorum. Bunun nedeni geleneğimize ideolojik bakmaktan kaynaklanıyor. Hanefiler Sahabe uygulamalarına da sünnet gözüyle bakıyor ve bu şahıslara dokunulmazlık kazandırıyor. Hz. Peygamber’den gelen rivayetlerin arka planını da ele almak gerekiyor ve metin merkezli okumayla otorite merkezli okuma birbirinden ayrılmalı. Tebliğde metin tenkidinin yapılmadığı söylendi. Oysa buna katılmıyorum, çünkü fıkıhçılar bunu fazlasıyla yapmışlar. Mitolojilerin ise aksine yaratılması gerektiğini düşünüyorum. Ancak akademik çalışmalarda bunlar elenebilir. Ayrıca sünnetin bağlayıcılığı konusunda hangisinin hurafe olup olmadığına karar vermek zor görünüyor.

Oturumda söz alanlardan Prof. Dr. Ahmet Önkal şunları söyledi: Tebliğe katkı olarak şunları söylemek istiyorum. Rivayetlerin bilimselliği değil de sıhhati değerlendirmesinde kutsamacı bir anlayış karşımıza çıkmaktadır. Sayın Palabıyık’ın değerlendirmesine katılmıyorum. Hz. Peygamber’in olağanüstülükleri

yerine olabilirlikleri sunulmalıdır. Hamidullah hocanın tespitlerine abartılı demek bence haksızlık olur. Bir de 'Kur'anî rivayet' ifadesi çok uygun bir ifade değil.

Arş. Gör. Saim Yılmaz ise şu hususları dile getirdi: Taberi, metin tenkidi yapmadığını söylese de tefsirinde rivayetleri bir süzgeçten geçirdiğini görüyoruz. İbn Haldun da Mukaddime'sinde iyi bir tenkit yapmıştır. Ancak diğer kitabı İber'de bunu yapmamıştır. Eleştirdiği Taberi'den bir rivayeti hiç tenkit etmeden alabilmiştir. Rivayetlerin Kur'an'a arz edilmesi gerekir. Hz. Ebu Bekir'le ilgili verilen bilgilerin Vakıdî'ye değil de İbn Hişam, İbn Sa'd gibi kaynaklara dayandırılması daha yerinde olur. Son olarak bu tebliğ sonucunda nasıl bir Hz. Muhammed ortaya çıkmıştır?

Oturumu başkanı Prof. Dr. Ahmet Uğur, değerlendirme ve sorulardan sonra eleştirilerin kendisini çok memnun ettiğini ifade ederek cevap vermesi için Şefaettin Severcan'a söz verdi. Prf. Dr. Severcan soru ve değerlendirmelere cevaben şunları söyledi:

"Başlık dikkat çekmek amacıyla 'Rivayetlerin Bilimselliği' şeklinde konuldu. Hz. Ebu Bekir'in hilafet konusundaki tavrı ise sosyolojik bir tespit; oysa Muaviye'nin tavrı menfaatlerine yönelik olarak görüyorum. Taraf rivayet ayrımı da bu nedene dayalı olarak yapıldı. Pozitivist anlayışı eleştirsek de maalesef kaçınılmaz bir son. Metin tenkidi konusunda senet tenkidi kadar başarılı yapılmadığını söylemek istiyorum. Kerbela olayına gelince sanırım bu ayrı özel bir konu. Cenknemeler ise belirtilen kriterlere göre değerlendirilmelidir. İbn Haldun felsefi bir gelenek oluşturmasa da, bireysel etkisi tartışılmaz. Son olarak mitolojiler bence mitoloji olarak kalmalı." Ayrıca, Prof. Dr. Severcan, Prof. Dr. Ahmet Önkâl'in 'Kur'anî rivayet' tanımlamasının uygun olmadığı görüşünün haklılığını dile getirdi ve bu ifadeyi değiştireceğini söyledi

Öğlen yemeği sonrası 14.30'da başlayan II. Oturum yine Prof. Dr. Ahmet Uğur başkanlığında gerçekleştirildi. II. Oturumda Prof. Dr. Ziya Kazıcı, "Türk Tarihinde (Osmanlı) Kaynak Tahlili" başlıklı tebliğini sundu. Bu tebliğ Prof. Dr. Mehmet Şeker tarafından müzakere edildi.

Prof. Dr. Ziya Kazıcı tebliğinde "Osmanlı araştırmalarına sadece 'Devlet Kayıt ve Yazışmaları (Arşiv Belgeleri) değil, aynı zamanda Kanunâmeler, Şer'iyye Sicilleri, Vakfiyeler, Tarihler, Vekayinâmeler, Salnâmeler, Siyâsetnâmeler, Tereke Defterleri, Tahrir Defterleri, Seyahanâmeler, Tarik Defterleri, Hâtıralar, Kitâbeler, Teşrifatnâmeler, Tabakat ve Biyografi Kitapları' gibi kaynakların da kullanılmasının zorunluluğuna ve bir tarihçinin bu kaynakları kullanması gerektiğine işaret etti. Ardından bazı tarihçilerin bu tür birinci elden kaynaklara inmedikleri için bir kısım araştırmacılar tarafından eleştirdiklerine değinerek, tamamen katılmasa bile bu konudaki düşüncelerini Mükrimin Halil Yinanç'ın şu sözleriyle destekledi: "Nakli veya tasvirî tarihçilikten ileri geçemeyen eski müelliflerimiz, yazdıkları devrin veya mevzuun membalarını toplamak ve bunları tenkit ve mukayeseye tabi tutmak ve bu suretle hakikati bütün vuzûh ve tafsilatıyla meydana çıkarmak hususunda da tekâsül (tembellik) göstermişlerdir. Tarihin en esaslı membaları olan kitâbeleri, sikkeleri, evrak ve muharrerât-ı resmiye vs..."

Tebliğinde kaynakların tamamını değerlendirme imkanına sahip olmadığını, ancak bazı kaynakların nasıl değerlendirilmesi gerektiğini ve kaynaklar arasındaki farkı nasıl görebileceğimiz konusunda cevap vermek istediklerini ifade eden

Kazıcı, Batı dünyasında ‘kronik’ olarak isimlendirilen Vekayinameler ve bunların yazarları hakkında bilgi verdikten sonra, Vakanüvistlerin konumlarından dolayı başka tarihçilerin ulaşamadıkları birçok bilgi ve belgeye ulaşma imkanlarının olduğundan söz etti. Osmanlı tarihini araştıran bir kimsenin arşiv belgelerine mutlaka ulaşması gerektiğini savunan Kazıcı, Vekayinamelerin önemine işaret ettikten sonra arşiv belgelerinin okunmasında ve incelenmesinde dikkat edilmesi gereken hususlar üzerinde durdu. Osmanlı tarihçileri hakkında da bilgi vererek, hatıra ve seyahatname gibi eserlerin özelliklerine değindi. Araştırmacılara bazı tavsiyelerde de bulunan Kazıcı, sözlerini araştırmacının değerlendirme ölçüsünün “Allah’ın Kitab’ı, Resülunun sağlam sünneti, sağlam bir tarih bilgisi ve sağlam bir malzeme” olması gerektiğini söyleyerek tamamladı.

Müzakereci Prof. Dr. Mehmet Şeker ise şu değerlendirmelerde bulundu: Prof. Dr. Ziya Kazıcı kaynaklardan yararlanma konusunda bir tebliğ sundu. Tarihçinin kendinden önceki bir dönemi kaleme alırken mutlaka kendinden önce yazılmış bir kaynağa başvurması gerektiğini ifade etti. Bu noktada da mümkün olduğunca kendinde var olan kaynakları kullandığına atıfta bulundu. Prof. Dr. Şeker, değerlendirmesine şöyle devam etti: Tarihçi için önemli olan kendisine en yakın tarih hakkında eser vermesi ve kendisinin içinde olduğu olaylarla ilgili hususlara yer vermesidir. Tarihçileri ele alırken bu tarzda ele almak gerekir. Âlî’nin Fusûlu’l-Hâl adlı eserinden bahseden Şeker, tarihçilerin kendi dönemleriyle ilgili bilgi verirken geçmiş örnek aldıklarını veya geçmişten ibret aldıklarını belirtti. Bundan dolayı Osmanlı tarihiyle ilgili eserleri incelerken onların çağdaşları olan Hanedanlıkları da incelemek gerektiği üzerinde durdu. Osmanlı dönemi incelenirken bir padişah devrinde yazılmış olan tarihlerin dışındaki eserlerinde göz önünde bulundurulması gerektiğini savunan Şeker, fetva kitaplarını örnek gösterdi. Bunun yanında kelimeler, fıkıh, tefsir, astronomi gibi kitapların da döneme ışık tutabileceğini belirterek aslen konusu edebiyat olan bir kitabı tanıtır, söz konusu kitabın aynı zamanda bir tarih bilgisi içerdiğine de işaret etti. Yazma eserler, mektuplar gibi malzemelerinde tarihi değer taşıyacağını bildirerek sözlerini tamamladı.

Prof. Dr. Mehmet Şeker değerlendirmelerinden sonra başkan Prof. Dr. Ahmet Uğur, yine söz almak isteyenlere sırasıyla söz hakkı verdi. İlk söz alan Dr. Abdurrahman Daş, konuşmasına Ali Bilgin’in Ankara’daki bir konferansta söylediklerinden bahsederek başladı ve hatırat türü eserlerin önemine binaen bunlara güvenmemiz gerektiğini vurguladı. Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri’nin de bir hatırat kabul edilmesi gerektiğini söyleyerek Menşuat Mecmuaları’nın kültürel açıdan çok değerli bilgiler içerdiğinden bahsetti. Osmanlı dönemindeki müftü atamalarına dikkat çekerek, Osmanlıların Hanefi fıkhına göre hareket ettiklerini, dolayısıyla Hanefi olmayan bir bölgeye atama yapılırken bu hususa dikkat edilip edilmediğini sordu. Ayrıca kişilerin siyasi konumlarının da kaynak yazımında etkili olduğunu belirterek sözlerini tamamladı.

Daha sonra söz alan Doç. Dr. Asım Yediyıldız şu hususlara işaret etti: Hurafelerle ilgili olarak tebliğ sahibi ve müzakerecilerin dile getirdikleri hususlara katılmakla beraber, hurafelerin çıkış nedeninden hareketle başka bilgilere de ulaşabiliriz. Süleyman Çelebi’nin Mevlid’i bu konuda en önemli örnektir. Bu tip metinlerde metnin hedeflediği anlama bakmak gerekir. Efsane ve hikayelerin abartılı olmakla beraber asıl işaret etmek istedikleri noktaların neler olduğuna

bakılmalıdır. Kaynaklar meselesinde de Osmanlı kroniklerinde Aşıkpaşazade'den Cevdet Paşa'ya kadar bir gelişme süreci yaşandığını görüyoruz. Bunların en önemli özellikleri tekrarlara çokça yer vermeleridir. Metinde yer alan bu tekrarlar farklı anlamlara gelebilir. Örneğin Cem Sultan'ın ölümünü ele alan yabancı bir yazar bu tekrarlara farklı anlamlar yükleyerek olayı anlatmıştır.

Hurafe ve yalan haber konusuna da değinen Yediyıldız, hurafe de olsa her haberin bir yönüyle haber değeri taşıyacağına işaret etti. Yine vasiyetnâmelerin kişilerin hayat telakkileri hakkında bilgi veren kaynaklar olduğuna değindi. Sonuç olarak problem yönelimli olmak gerektiğini vurguladı ve tarihçinin sorgulamacı olması gerektiğini söyleyerek sözlerini tamamladı.

Başkan Prof. Dr. Ahmet Uğur konuşmacılardan sonra İlahiyatçıların Osmanlı tarihine eğilmesi gerektiğini ifade ederek özellikle tarihi roman tarzında yazılan eserlerin dikkatle incelenmesinin yararlı olacağına vurgu yaptı.

Tebliğ ve müzakerelerin tamamlanmasından sonra, oturum kapatılmadan İslâm Tarihçileriyle ilgili görüşler dile getirildi. İlk söz alan Prof. Dr. M. Ali Kapar, İSTEM Dergisinin geldiği noktaya ilgili bilgi verdi. Ardından İlahiyat Fakültesi bünyesinde yılda bir kez toplanan İslam Tarihi Bölümü öğretim elemanlarının bir dernek çatısı altında toplanmalarının ve bu vesileyle bir dernek kurulmasının gerekliliğine işaret etti. Böyle bir derneğin bölümde yer alan öğretim elemanlarının birbirlerini tanıma ve işbirliği yapmalarına vesile olacağını hatırlattı. Aynı konuda görüş bildiren Prof. Dr. Ziya Kazıcı da böyle bir derneğin öğretim elemanlarının birlikte hareket edebilmelerine olanak sağlayacağını belirtti. Dernek fikrinin kabul görmesinden sonra, dernek merkezinin İstanbul'da bulunmasının uygun olacağına karar verildi. Ardından derneğin kurulması için 5 kişiden oluşan bir komisyon kuruldu. Bu komisyonun Prof. Dr. Ziya Kazıcı başkanlığında Prof. Dr. Mehmet Şeker, Prof. Dr. Adnan Demircan, Prof. Dr. Ahmet Turan Yüksel ve Prof. Dr. Şefaettin Severcan'dan oluşmasına oybirliğiyle karar verildi.

Dernekle ilgili komisyonun kurulmasından sonra gelecek yıl yapılacak toplantının Şanlıurfa'da gerçekleştirilmesine karar verildi ve bu toplantıda ele alınacak konuların Prof. Dr. Adnan Demircan tarafından organize edilmesi karara bağlandı. Müzakere ve konuşmaların tamamlanmasından sonra Prof. Dr. Osman Zümrüt kapanış konuşmasını yaptı ve oturumu kapattı.

24 Şubat Cumartesi günü Sinop şehrine gezi düzenlendi. Burada tarihi Sinop Cezaevi, Hamsaros Körfezi, Sinop Etnoğrafya Müzesi, Seyit Bilal Türbesi ve Camii, Pervane Medresesi ve Alaaddin Camii gezilerek akşam Samsun'a dönüldü. 25 Şubat 2007 Pazar günü konuklar gidecekleri yerlere uğurlandı ve toplantı programı sona erdi.